

Harig, Gerhard

Historia nauki, techniki i medycyny w NRD

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 4/4, 766-769

1959

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Prócz wymienionych sześciu prac (z których każda liczy po 300 stron) zamierzamy napisać serię popularnych broszur na temat historii nauki (16 broszur po 50 stron). Praca ta ma być ukończona w październiku 1959 r.

Wydajemy również czasopismo półroczne: „Dzieje nauk przyrodniczych“ (drugi numer ukazał się niedawno). W ten sposób poznajemy bogatą historię i ogromną spuściznę naukową naszej ojczyzny.

Pod przewodnictwem Partii i Rządu, wzorując się na doświadczeniach narodu radzieckiego w tej dziedzinie, osiągnęliśmy już w naszej pracy wiele sukcesów. Jednak wykorzystywanie współczesnych metod naukowych oraz marksistowsko-leninowskiego światopoglądu, zbadanie i poznanie przebogatej spuścizny naukowej i wykrycie praw rządzących rozwojem nauki — wszystko to jest u nas jeszcze w stadium początkowym.

Li Jań

HISTORIA NAUKI, TECHNIKI i MEDYCYNY W NRD *

W walce ideologicznej oraz w dążeniu do kształtowania się świadomości socjalistycznej przyznajemy wielką rolę historii nauk przyrodniczych, techniki i medycyny. Historia nauki bowiem, uprawiana z punktu widzenia materializmu historycznego, odkrywa — jak wiadomo — związki zachodzące między zjawiskami o charakterze społecznym i specjalistycznie naukowym oraz ich prawidłowości; z tego względu może ona przyczynić się do kształtowania naukowo uzasadnionego poglądu na zależności, jakie istnieją między odkryciami i teoriami naukowymi a rozwojem sił wytwórczych, bazą i nadbudową. Bez wiedzy o istniejących zjawiskach jako o zjawiskach wywodzących się z faktów historycznych niezdolni będziemy pojąć ich jako czegoś tworzącego się i prawidłowo rozwijającego. W postanowieniach trzeciej Konferencji Szkolnictwa Wyższego, zoorganizowanej przez SED (Socjalistyczna Partia Jedności) w marcu 1958 r., czytamy: „Konferencja Szkolnictwa Wyższego zaleca również, aby na uniwersytetach i wyższych szkołach technicznych powołać katedry historii nauk przyrodniczych. Studia nad historią nauk przyrodniczych prowadzone na podstawach marksistowsko-leninowskich ułatwią naukowcom szybsze zrozumienie znaczenia materializmu dialektycznego i historycznego“.

W naszej republice działają w chwili obecnej dwa, od dawna już istniejące instytuty historii medycyny i przyrodoznawstwa: na Uniwersytecie Humboldta w Berlinie oraz na Uniwersytecie Karola Marksa w Lipsku. Powstały one, jak już ich nazwa wskazuje, przez rozszerzenie instytutów uprzednio poświęconych jedynie historii medycyny. Istnieje ponadto Instytut Historii Techniki i Przyrodoznawstwa w Wyższej Szkole Technicznej w Dreźnie oraz kilka mniejszych niesamodzielnych instytutów albo placówek w Akademii Górniczej we Freibergu, w Wyższej Szkole Komunikacji w Dreźnie i w paru wyższych szkołach pedagogicznych; do tego dochodzi Archiwum Wilhelma Ostwalda

* Dzięki uprzejmości prof. dra Gerharda Hariga z Uniwersytetu w Lipsku drukujemy sprawozdawcze fragmenty jego przemówienia, wygłoszonego na Konferencji Radzieckich Historyków Przyrodoznawstwa i Techniki w Moskwie w maju 1959 r. Tekst tłumaczyła Adela Jarzęcka.

Niemieckiej Akademii Nauk w Grossbothen oraz Dom Ernsta Haeckla w Jenie. Pomiędzy trzema największymi, jakkolwiek pod względem ilościowym słabo jeszcze rozwiniętymi instytutami w Berlinie, Lipsku i Dreźnie istnieje pewien podział pracy, tak że w Berlinie pierwszeństwo ma historia medycyny, w Lipsku — historia przyrodznawstwa, a w Dreźnie — historia techniki; w ten sposób instytuty te tworzą w naszej republice ośrodki rozwoju nauczania i prac badawczych w określonych dziedzinach.

W Instytucie Historii Medycyny i Przyrodznawstwa im. Karola Südhoffa na Uniwersytecie Karola Marksa w Lipsku regularnie odbywają się spotkania i narady robocze wszystkich historyków przyrodznawstwa naszej republiki, w czasie których omawia się i koordynuje wspólne prace, jak również dyskutuje wyniki badań naukowych.

Stosownie do wyżej wspomnianych zadań, wytyczonych przez trzecią Konferencję Szkolnictwa Wyższego, obowiązkiem naszym jest przede wszystkim stworzenie odpowiednich podstaw po temu, by i w pozostałych uniwersytetach i wyższych szkołach mogły powstać katedry historii przyrodznawstwa. W obecnych warunkach oznacza to przygotowanie i wykształcenie kadr naukowych oraz opracowanie wytycznych bądź też programów odpowiednich wykładów.

Należy przy tym pamiętać, iż w uczelniach Niemieckiej Republiki Demokratycznej, na skutek specyficznych z punktu widzenia historycznego warunków rozwoju, nie ma tak daleko posuniętej specjalizacji wydziałów, jak np. w Związku Radzieckim. Tak więc wszystkie nauki przyrodnicze i matematyka są w NRD połączone w jeden wydział matematyczno-przyrodniczy. Obok tego, na obecnym etapie naszego rozwoju postawiono przed nami zadanie, aby tzw. społeczno-naukowe studium podstawowe, które dotychczas ograniczało się do 3-ich pierwszych lat studiów, rozszerzyć również i na wyższe lata. Biorąc pod uwagę oba te względy, zadanie nasze można skonkretyzować przez zrealizowanie cyklu wykładów ogólnej historii przyrodznawstwa w ilości 2-ich godzin tygodniowo dla 4-go roku studiów (tj. łącznie ok. 60—70 godzin); względy te określają cel i treść tych wykładów.

Zarówno jeśli chodzi o opracowanie programu wykładów, jak i odnośnie do samego ich wprowadzenia na wyższe uczelnie, znajdujemy się dopiero u początku drogi. Liczymy się jednak z tym, iż w roku szkolnym 1960/61 dojdziemy do tego rodzaju wykładów. Będą one prowadzone już w najbliższym roku szkolnym na poszczególnych uniwersytetach, przy czym możemy się oprzeć na obszerniejszych wykładach, które rozciągnęły się na kilka lat studiów, jak również na fakultatywnych wykładach na temat poszczególnych gałęzi nauk przyrodniczych. Obok podstawowych wykładów będą w przyszłości odbywać się nadal także wykłady fakultatywne na temat poszczególnych gałęzi bądź też okresów i historii nauki, tak jak np. na Uniwersytecie K. Marksa w Lipsku prowadzony jest przez dra Wussinga cykl wykładów z historii matematyki.

Na polu badań naukowych stoi przed nami zadanie przewyciężenia poprzedniego rozdrobnienia i dowolności w wyborze tematyki badawczej, aby skoncentrować nasze siły na określonych, bliskich naszej współczesności pracach.

Wymaga to przede wszystkim dokładnego opracowania i zbadania ogólnych zagadnień historii przyrodoznawstwa z punktu widzenia materializmu historycznego i przeprowadzenia prac badawczych nad ogólnymi prawidłowościami historycznymi w rozwoju nauk przyrodniczych.

W instytucie lipskim utworzył się zespół badawczy młodych naukowców, specjalistów różnych dziedzin wiedzy, który postawił sobie za zadanie przeprowadzenie badań nad rozwojem przyrodoznawstwa, szczególnie w Niemczech, w okresie rewolucji przemysłowej pod wpływem rozwoju sił produkcyjnych oraz rozwoju gospodarczego. Chcielibyśmy przy tym przeprowadzić badania szczególnie nad rozwojem takich nauk przyrodniczych, jak np. mechanika techniczna, oraz nad rosnącym znaczeniem przyrodoznawstwa dla produkcji przy powstawaniu takich nowoczesnych gałęzi przemysłu, jak chemia, elektrotechnika, fototechnika, które wyrosły na podłożu zdobyczy nauk przyrodniczych; mamy nadzieję że w naszych archiwach znajdziemy ważne dla tych zagadnień materiały, że będziemy mogli opracować je dla dalszych badań i opublikować. Oczywiście ten okres historii nauki stanowi równocześnie poważną część naszych wykładów, a badania nad nimi mają znaczenie w walce z tzw. „ideologią koncernów“, tj. z przyjmowaniem punktu widzenia imperialistycznych koncernów przemysłowych.

Ponadto, za jedno z naszych głównych zadań uważamy opracowanie naukowe bądź też udostępnienie dla badań rękopisów, zapisków, zbiorów listów i korespondencji urzędowych itd., dotychczas ukrytych w archiwach i bibliotekach, tak centralnych jak lokalnych i zakładowych. Wiele i to bardzo cennych materiałów czeka jeszcze na wydanie; niejedna postać znakomitego uczonego i niejeden ważny fakt czy zjawisko z dziedziny nauki wymaga nowego osądu i nowej oceny; historia nauki powstaje bowiem i rozwija się również w warunkach kapitalistycznych, w których bywała i nieraz jeszcze będzie fałszowana. Chciałbym w związku z tym zwrócić uwagę na fakt, że w Lipsku zostały obecnie zakończone prace badawcze nad Karolem Scherlemmerem (1834—1892), przeprowadza się zaś badania nad rozwojem wyższych szkół technicznych, nad udziałem chemii w rewolucji przemysłowej, jak również nad Jerzym Krzysztofem Lichtenbergiem (1744—1799) oraz Jerzym Ernestem Stahlem (1660—1734). Wliczyć tu można również prace nad Aleksandrem von Humboldtem (1769—1859) w związku z setną rocznicą jego śmierci, jakkolwiek właściwe prace te należą do innego zakresu badań stojących przed historykami Niemieckiej Republiki Demokratycznej; myślę tu o pracy propagandowej zmierzającej do naukowego przygotowania i organizacji obchodów tak narodowych jak i międzynarodowych rocznic w oparciu o wytyczne polityki kulturalnej obozu pokoju. Oczywiście nie ogranicza się przy tym do uczonych niemieckich. Jako dalsze więc przykłady można wymienić uroczystości z okazji 100 rocznicy wydania epokowego dzieła Darwina *O powstawaniu gatunków*, uroczystości ku czci Leonarda Eulera, które w 1957 r. były obchodzone przez Berlińską Akademię Nauk przy owocnej współpracy z Akademią Nauk ZSRR. W związku z tym zasługują na wymienienie również uroczystości jubileuszowe naszych uniwersytetów (rok 1959—550-lecie Uniwersytetu w Lipsku, rok 1960—150-lecie Uniwersytetu w Berlinie).

Szczególnie dużą wagę przywiązujemy do udostępnienia i spopularyzowania na terenie naszego kraju osiągnięć nauki radzieckiej i nauki krajów demokracji ludowych. Jeszcze w roku 1959 ukaże się w języku niemieckim zbiorowy tom prac radzieckich *Historia przyrodoznawstwa z punktu widzenia materializmu historycznego*. Spodziewamy się, iż po tym pierwszym tomie będą mogły nastąpić dalsze; projektujemy wydanie takich zbiorowych tomów także z Chińskiej Republiki Ludowej oraz z innych krajów demokracji ludowych.

Ponadto dzięki pomocy Partii i Rządu naszej republiki rozpocznie się niedługo ukazywać nowe międzynarodowe „Czasopismo Historii Przyrodoznawstwa, Techniki i Medycyny“ („Zeitschrift für Geschichte der Naturwissenschaften, Technik und Medizin“) pod redakcją moją i prof. Mette z Berlina.

Wydawaniem tego czasopisma chcielibyśmy kontynuować dawne niemieckie tradycje w nowym duchu, tzn. publikować prace, które powstały na gruncie materialistycznego ujęcia dziejów lub te, które nie są wrogo do niego nastawione; chcielibyśmy przy tym wzbogacić nasze wiadomości o historii nauki, techniki i medycyny oraz o prawidłowościach kierujących ich rozwojem. Czasopismo ma równocześnie przynosić sprawozdania z ważniejszych wydarzeń naukowych na terenie naszego kraju, jak również recenzje godnych uwagi nowych publikacji; nie powinno to spowodować jednakże, aby stało się ono organem sprawozdawczym. Prace zgodnie z życzeniem autorów będą publikowane w języku niemieckim, rosyjskim angielskim lub francuskim z krótkim streszczeniem w języku niemieckim.

Gerhard Harig